

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:31
sssjournal.com

pp.1255-1262
ISSN:2587-1587

2019 / March / Mart
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 24/01/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 19/03/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 19.03.2019

HEMŞİRELİK VE TIP ÖĞRENCİLERİNİN ETİK DUYARLILIKLARI VE ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI¹

ANALYZING THE MORAL SENSITIVITY AND CRITICAL THINKING TENDENCY OF NURSING AND MEDICAL STUDENTS

KISALTILMIŞ BAŞLIK: ÖĞRENCİLERİNİN ETİK DUYARLILIKLARI VE ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMLERİ

Doç. Dr. Serap PARLAR KILIÇ

İnönü Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği AD, serap.parlar27@gmail.com, Malatya/TÜRKİYE

Doç. Dr. Gülelendam KARADAĞ

Sorumlu yazar, Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği AD, gkaradag71@gmail.com, İzmir/TÜRKİYE

Hemşire Cihat DEMİREL

Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik AD, cihatdemirel34@gmail.com, Elazığ/TÜRKİYE

Hemşire Nermin KILIÇ

Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik AD, nermin4423.kilic@gmail.com, Elazığ/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1328>

Reference : Parlar Kılıç, S., Karadağ, G., Demirel, C. & Kılıç, N. (2019). "Hemşirelik Ve Tıp Öğrencilerinin Etik Duyarlılıkları ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Karşılaştırılması", International Social Sciences Studies Journal, 5(31): 1255-1262.

ÖZ

Bu çalışmada hemşirelik ve tıp öğrencilerinin etik duyarlılıkları ve eleştirel düşünme eğilimlerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Tanımlayıcı nitelikte olan bu çalışma; 2016-2017 akademik yılı bahar döneminde Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde ve Tıp Fakültesinde eğitim gören 231 hemşirelik ve 110 tıp öğrencisi ile yürütülmüştür. Veriler; 17 sorudan oluşan anket formu, Ahlaki-Etik Duyarlılık Ölçeği ve California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ile toplanmış ve Shapiro Wilk testi, Student t testi ve Ki-kare testi ile analiz edilmiştir. Öğrencilerin %67.4'ünü hemşirelik ve %32.6'sını tıp öğrencisi oluşturmuştur. Her iki grupta da öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük (Tıp=212.02±29.34; Hemşirelik=203.74±30.62) olduğu ancak tıp öğrencilerinin hemşirelik öğrencilerine göre eleştirel düşünme eğilimi puanlarının daha yüksek olduğu ve aralarında istatistiksel farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (p<0.05). Öğrencilerin ahlaki etik duyarlılıklarının orta düzeyde olduğu (Tıp=87.1±24.26; Hemşirelik=95.5±23.92), ancak tıp fakültesi öğrencilerinin ahlaki etik duyarlılık ölçeğinden gerek toplam gerekse alt ölçeklerden aldıkları puanların hemşirelik öğrencilerine göre daha düşük olduğu aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (p<0.05). Her iki öğrenci grubunun da eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük, etik duyarlılıklarının ise orta düzeyde olduğu, ancak tıp öğrencilerinin hemşirelik öğrencilerine göre daha yüksek eleştirel düşünme eğilimine ve daha yüksek etik duyarlılığa sahip oldukları belirlenmiştir. Geleceğin hemşire ve hekim adaylarının meslek bilincinin farkında olmaları, için mezuniyet sonrası sürekli eğitim programlarının düzenlenmesi son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Etik duyarlılık, eleştirel düşünme, hemşire, hekim, öğrenci.

¹ Bu çalışma herhangi kurum veya kuruluştan maddi destek alınmamıştır. Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze the moral sensitivity and critical thinking tendency of nursing and medical students. This descriptive study was conducted with 231 nursing students and 110 medical students studying at Nursing Department in the Faculty of Health Sciences and Faculty of Medicine, Fırat University during the spring term of the academic year of 2016-2017. The data were collected by using a questionnaire with 17 questions, Moral-Sensitivity Questionnaire, and California Critical Thinking Disposition Inventory and analyzed through Shapiro Wilk test, Student t test and Chi square test. 67.4% of the students were nursing students and 32.6% were medical students. It was revealed that in both groups, the critical thinking disposition (Medical=212.02±29.34; Nursing=203.74±30.62) was low; however, medical students had higher scores of critical thinking disposition than nursing students and there was a statistically significant difference between them ($p<0.05$). It was found that the moral sensitivities of the students were at moderate level (Medicine=87.1±24.26; Nursing=95.5±23.92). However, it was determined that medical students had lower total score and subscale scores of the moral sensitivity questionnaire than nursing students and there was a statistically significant difference between them ($p<0.05$). It was found that both student groups has lower critical thinking disposition, whereas their moral sensitivities were at moderate level; however, the medical students had higher critical thinking disposition and higher moral sensitivity than the nursing students. It is very important to organize continuous education programs following graduation in order for the nursing and physician candidates to be aware of their professional awareness.

Keywords: moral sensitivity, critical thinking, nurse, physician, student.

1. GİRİŞ

Günümüzde etik sorunların hem çeşitlenip artmasının hem de bunların gittikçe daha fazla farkına varılmasının bir sonucu olan ve “meslek etikleri” diye adlandırılan “etikler”in en önde gelenleri tıp etiği ya da daha geniş anlamda biyoetik ile gittikçe daha fazla güncellik kazanan “hemşirelik etiği”dir (Gül, 2013). Bilim ve teknolojiye ilerlemelerin birtakım değer sorunlarının ortaya çıkışına neden olması sağlık alanında etiğin önemini arttırmaktadır. Sağlık bakım sisteminde genişleyen rol ve sorumlulukları gereği bilimsel bilgi içeriği de gittikçe artan hemşireler ve hekimler, etik ikilemlerle sıklıkla karşı karşıya gelmekte ve etik problemleri çözmek durumunda kalmaktadır (Dalcalı ve Şendir, 2016).

Hemşirelik ve tıp üyeleri günlük pratikte etik ikilemlerle karşı karşıya kalan disiplinlerdir (Ahn and Yeom, 2014; Çetin ve Çimen, 2011). Hekim ve hemşirelerin, yaşamı devam ettirme tedavisinin sağlanması ya da geri çekilmesi, resüsitasyon “yapma” istemleri, suni hidrasyon ve besleme ile ilgili kararlar, organ transplantasyonu, beyin ölümü, ötenazi ve yaşamın sonu ile ilgili kararlar, bakım ve tedavi için yeterli kaynak bulunmaması, bireye saygı eksikliği, bilgilendirilmiş onam eksikliği konularında etik ikilemler yaşadıkları belirtilmektedir (Ahn and Yeom, 2014; Çetin ve Çimen, 2011). Oysa, bu ikilemler karşısında sağlık profesyoneli olan hekim ve hemşireler bakım ve tedavi ile ilgili uygulamaları sürdürmek zorundadır ve bu nedenle de karar verme durumunda kalmaktadırlar. Ancak, etik karar verme etik duyarlılığın gelişimi ile ilişkilidir (Borhani, 2016; Öztürk, 2009). Ahlaki duyarlılık etik bir çatışmanın farkında olma yeteneği olarak tanımlanır; sadece duyguları değil, aynı zamanda etik açıdan hassas klinik durumlarda kendi rolünün ve sorumluluklarının farkındalığını da içerir (Ahn and Yeom, 2014; Çetin ve Çimen, 2011; Borhani, 2016; Öztürk, 2009). Sağlık personelinin etik problemleri tanıması, en doğru kararları alması ve karşılaşılan etik problemleri çözebilmesi için etik duyarlılıklarının ve etik karar verme becerilerinin gelişmiş olması gerekmektedir (Borhani, 2016). Etik sorunu ayırt edebilme yeteneği olarak tanımlanan etik duyarlılık, insanın sağlığını ilgilendiren durum ya da durumların içerdiği etik değerleri bilmek demektir (Filizöz, 2015). Aynı zamanda etik duyarlılık, sağlık profesyonellerinin bakım verdikleri bireyleri anlama ve onlara daha iyi bir bakım vermede kullandıkları yöntemler ve kapasitedir (Dikmen, 2013).

Eğitimciler tarafından geleceğin hekim ve hemşireleri olacak olan hemşirelik ve tıp öğrencilerinde etik duyarlılığı geliştirmenin yolu olarak bilinen etik eğitimi, hemşirelik ve tıp eğitimi ve uygulamasının temel bir parçası olarak vurgulanmaktadır. Hemşirelik ve tıp öğrencileri klinik uygulama sırasında sağlık profesyonelleri tarafından hastaya kötü davranılması, hastaya yanlış bilgi verilmesi, sosyoekonomik durum nedeniyle ayrımcılık yapılması ve hasta mahremiyetine dikkat edilmemesi gibi çeşitli etik sorunlarla karşılaşabilirler. Ayrıca hemşirelik ve tıp öğrencileri sağlık profesyonellerine göre etik sorunlarla karşılaştıklarında bu etik sorunları çözmeye kendilerini yetersiz hissedebilirler. Öğrenciler tarafından gözlenen etik sorunlarla ilgili konular; dürüstlük, hastalara saygı ve hastaların kendi durumlarını bilme sorumluluğunu içermektedir (Ahn and Yeom, 2014). Etik eğitiminin amaçlarından bir tanesi “meslek bilincinin” kazandırılması kaygısı olmak durumundadır; öğrenci mesleki kimliğinin nasıl biçimlendiğini görerek, kendi rolünü daha gerçekçi ve geniş açıdan algılayarak, uğraşını değerlendirebilmelidir (Gül, 2013).

Mesleğin uygulamalarını kanıtı dayalı olarak gerçekleştirmeye neden olan, üst düzey bir düşünme becerisi ve mantıklı bir düşünme biçimi olarak tanımlanan eleştirel düşünme, mesleki sorumluluğun ve iyi kalitede tedavi ve bakımın vazgeçilmez bir parçası olarak görülmektedir (Öztürk ve Ulusoy, 2008). Özellikle eleştirel düşünme; karar verme sürecini etkileyen önemli bir özellik olarak düşünüldüğünde, sağlık personelinin, hasta bakım ve tedavi sürecinin her basamağında kullanabilecekleri bir nitelik olarak da karşımıza çıkmaktadır (Özdelikara, 2012). Eleştirel düşünme tıp ve hemşirelik öğrencilerinin eğitim bilgileri çerçevesinde etik karar vermelerine yardımcı olmaktadır ve eğitimin en önemli hedeflerinden birisidir (Ahn and Yoem, 2014). Hemşirelik bakımının içeriğine ve niteliğine dinamiklik kazandıran eleştirel düşünme becerisinin yetersizliği, hizmette kaliteyi, etkinliği ve yeterliliği meslekte profesyonelliği, otonomi ve güç sahibi olmayı olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Öztürk ve Ulusoy, 2008). Ayrıca sağlık personelinin eğitim sürecinde, öğrenciler etik karar verme sürecini tanımakta ve mezun olduktan sonra kendilerine öğretilenler ile çalışma ortamlarında gerçekten var olanlar arasında gerginliklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Öğrenciler bu gerilimler ve streslerle karşı karşıya kaldıklarında klinik yeterliliklerini ve etik duyarlılıklarını göstereceklerdir (Salar, 2016). Bu nedenle tıp ve hemşirelik mesleği üyeleri ne kadar iyi düzeyde eleştirel düşünme becerisine sahip olurlarsa o ölçüde toplumun sağlığını koruma, geliştirme ve yaşam kalitesini artırma yönünde etkin hizmet verebilirler. Bu amaçla, gelecekte bu yönde hizmet verebilecek hekimler ve hemşireler yetiştirebilmek için eğitimleri sırasında öğrencilere eleştirel düşünme becerisini kazandırmak önemlidir (Öztürk ve Ulusoy, 2008).

Hemşirelerin ve hekimlerin etik problemleri tanınması ve en doğru kararları alması için etik duyarlılıklarının gelişmiş olması gerekmektedir. Bu nedenle tıp ve hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin etik karar alma süreçlerini nasıl etkilediğinin bilinmesi önemlidir. Bu araştırmanın amacı, tıp ve hemşirelik öğrencilerinin etik/ahlaki duyarlılık ve eleştirel düşünme düzeylerini incelemek ve bu değişkenler arasındaki ilişkinin doğasını belirlemektir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı nitelikte olan bu araştırma; 2016-2017 akademik yılı bahar döneminde Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde ve Tıp Fakültesinde eğitim gören hemşirelik ve tıp öğrencileri ile yapılmıştır. Çalışmanın yapıldığı tarihler arasında izinli olan ve/veya fakülteye gelmeyen, çalışmaya katılmak istemeyen, doldurulmayan veya yarım bırakılan anketler çalışma dışı bırakılmıştır. Böylece araştırmaya katılmayı kabul eden 231 hemşirelik ve 110 tıp öğrencisi çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

2.1. Verilerin Toplanması

Çalışmaya başlamadan önce, tüm öğrenciler, araştırmacılar tarafından, çalışmanın amacına ve metodlarına ilişkin bilgilendirilmiştir. Bilgilendirme sonrası anket formlarının uygulanması konusunda onamları alınmış ve öğrencilere öğrenci tanıtım formu, Ahlaki- Etik Duyarlılık Ölçeği ve California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği doldurulmuştur.

2.2. Veri Toplama Araçları

Öğrenci Tanıtım Formu:

Araştırmacılar tarafından literatür bilgileri doğrultusunda hazırlanan bu soru formu (Gül, 2013; Ahn and Yoem, 2014; Öztürk ve Ulusoy, 2008; Salar, 2016); öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf, şu ana kadarki transkript not ortalaması, ikamet ettiği yer, anne mesleği, baba mesleği, anne eğitimi, baba eğitimi, anne ve babanın birlikte yaşama durumu, kardeş sayısı, aile aylık gelir durumu, çalışma durumu ve mesleği isteyerek seçme durumunu içeren sorulardan oluşmaktadır.

Ahlaki- Etik Duyarlılık Ölçeği:

Ölçek, Kim Lutzen tarafından 1994 yılında geliştirilmiş ve Hale Tosun tarafından 2005 yılında Türkçeye uyarlanmıştır. Otuz ifadeden oluşan 7'li Likert tipte bu anketteki ifadeler, "1" puan (Tamamen katılıyorum), "7" puan (Hiç katılmıyorum) arasında değerlendirilmektedir. "1" puan, tamamen katılma yönünde yüksek duyarlılığı, "7" puan ise, hiç katılmama yönünde düşük duyarlılığı ifade etmekte olup, alınabilecek toplam puan 30-210 arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması etik açıdan "düşük duyarlılığı", puanın düşük olması ise etik açıdan "yüksek duyarlılığı" göstermektedir. Anketin "otonomi" (otonomi ilkesine ve hastanın tercihlerine saygı duymayı yansıtır), "yarar sağlama" (hasta bireyin yararını artırmaya yönelik eylemleri yansıtır), "bütüncül yaklaşım" (hem hastaya zarar vermeyecek, hem de hastanın bütünlüğünü koruyacak eylemleri ifade eder), "çatışma" (içsel bir etik çatışma deneyimini

yansıtır), “uygulama” (eyleme karar verme ve uygulamada etik boyutu düşünmeyi gösterir), “oryantasyon” (sağlık bakım profesyonellerinin hasta ile ilişkilerini etkileyecek eylemlerine yönelik ilgilerini yansıtır) olmak üzere altı alt boyutu vardır. Otonomi alt boyutu (10., 12., 15., 16., 21., 24., 27. maddeler), Yarar Sağlama alt boyutu (2., 5., 8., 25. maddeler), Bütüncül Yaklaşım alt boyutu (1., 6., 18., 29., 30. maddeler), Çatışma alt boyutu (9., 11., 14. maddeler), Uygulama alt boyutu (4., 17., 20., 28. maddeler) ve Oryantasyon alt boyutu (7., 13., 19., 22. maddeler) maddelerini içermektedir (Lutzen, 2000; Tosun, 2005). Cronbach Alfa değeri .84 olarak bildirilmiştir (Tosun, 2005).

California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (CEDEÖ)

Facione tarafından 1990 yılında geliştirilen ölçek, bir beceriyi ölçmek için değil kişinin eleştirel düşünme düzeyini değerlendirmek amacı ile kullanılmaktadır. 51 maddeden oluşan 6’lı likert tipi bir ölçek olup, altı alt boyutu vardır¹⁵. Analitiklik alt boyutu (2, 3, 12, 13, 16, 17, 24, 26, 37, 40.), Açık fikirlilik alt boyutu (5, 7, 15, 18, 22, 33, 36, 41, 43, 45, 47, 50.), Meraklılık alt boyutu (1, 8, 30, 31, 32, 34, 38, 42, 46.), Kendine güven alt boyutu (14, 29, 35, 39, 44, 48, 51.), Doğruyu arama alt boyutu (6, 11, 20, 25, 27, 28, 49.) ve Sistematiçlik alt boyutu (4, 9, 10, 19, 21, 23.) maddelerden oluşmaktadır. Ölçekte her madde için verilen puan esas alınmaktadır. Ancak, olumsuz maddeler (5, 6, 9, 11, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 33, 36, 41, 43, 45, 47, 49, 50) ters yönde puan almaktadır. Her alt ölçekten alınan puan toplamının 10 ile çarpılıp alt ölçekteki madde sayısına bölünmesi ile alt ölçeklerden alınan puanlar hesaplanmaktadır. Alt ölçeklerden alınan puanların toplanması ile de ölçekten alınan toplam puan hesaplanmaktadır. Değerlendirmede puanı 240’dan (40 x 6) az olan kişilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük, puanı 300’den (50 x 6) fazla ol anların ise bu eğilimlerinin yüksek olduğu söylenebilir. Puanlama sonucunda 240’ın altında puan alanların düşük, 240-300 arasında puan alanların orta ve 300’ün üzerinde puan alanların ise yüksek eleştirel düşünme beceri düzeyine sahip oldukları kabul edilir (Özdelikara, 2012; Kanbay, 2013). Türkçe uyarlaması Kökdemir (2003) tarafından yapılan ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.88 olarak belirlenmiştir (Kökdemir, 2003).

2.3. Etik

Çalışmanın yürütülebilmesi için Fırat Üniversitesi Bilimsel Etik Kurulundan (15.03.2017/192007) ve çalışmanın yapıldığı kurumdan yazılı izin alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilere araştırmanın amacı, uygulama yöntemi ve elde edilmesi planlanan sonuçlar hakkında gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra katılımları için sözel izinleri alınmıştır.

2.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesi için istatistiksel analizler istatistik paket (SPSS Inc, Chicago, IL, USA) programında yapılmıştır. Verilerin analizinde yüzdeler, t testi, Shaphiro Wilk testi, Ki-kare testi ve pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. 0.05’den küçük p değeri anlamlı olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Öğrencilerin %67.4’ünü hemşirelik ve %32.6’sını tıp öğrencisi oluşturmuştur. Hemşirelik öğrencilerinin %68.0’inin kadın, %51.5’inin ikinci sınıfta okuduğu, %48.9’unun ailesi ile birlikte ikamet ettiği, çok azının çalıştığı (%4.3) ve %55.7’sinin hemşirelik bölümünü isteyerek tercih ettikleri belirlenmiştir. Tıp öğrencilerinin ise %51.8’inin kadın, %30.9’u üçüncü sınıfta okuduğu, yarısının (%50.0) ailesi ile birlikte ikamet ettiği, çok azının çalıştığı (%5.5) ve %55.7’sinin tıp fakültesini isteyerek tercih ettikleri belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin tanımlayıcı ve demografik özellikleri

Özellikler		Hemşirelik	Tıp
		n (%)	n (%)
Cinsiyet	Kadın	157 (68.0)	57 (51.8)
	Erkek	74 (32.0)	53 (48.2)
İkamet ettiği yer	Ailesi ile birlikte	113 (48.9)	55 (50.0)
	Evde arkadaşları ile birlikte	27 (11.7)	30 (27.3)
	Akrabalarının yanında	4 (1.7)	2 (1.8)
	Yurtta-pansiyonda	87 (37.7)	23 (20.9)
Sınıfı	2. sınıf	119 (51.5)	27 (24.5)
	3. sınıf	76 (32.9)	34 (30.9)
	4. sınıf	36 (15.6)	29 (26.4)
	5. sınıf	-	20 (18.2)

Anne Eğitim Durumu	Okur yazar değil	97 (42.0)	35 (31.8)
	İlkokul	75 (32.5)	30 (27.3)
	Ortaokul	29 (12.6)	12 (10.9)
	Lise	67 (29.0)	33 (30.0)
	Üniversite	8 (3.5)	-
Baba Eğitim Durumu	Okur yazar değil	21 (9.1)	11 (10.0)
	İlkokul	75 (32.5)	21 (19.1)
	Ortaokul	36 (15.6)	9 (8.2)
	Lise	68 (29.4)	30 (27.3)
	Üniversite	31 (13.4)	39 (35.5)
Anne mesleği	Ev hanımı	222 (96.1)	95 (86.4)
	Memur	3 (1.3)	4 (3.6)
	Serbest meslek	6 (2.6)	11 (10.0)
Baba mesleği	Esnaf	16 (6.9)	12 (10.9)
	Emekli	57 (24.7)	24 (21.8)
	Memur	34 (14.7)	13 (11.8)
	Serbest meslek	124 (53.7)	61 (55.5)
Aylık gelir	Asgari ücret	56 (24.2)	12 (10.9)
	1500-2000 TL	70 (30.3)	30 (27.3)
	2000-3000 TL	67 (29.0)	23 (20.9)
	3000-4000 TL	17 (7.4)	23 (20.9)
	4000 TL ve üzeri	21 (9.1)	22 (20.0)
Anne baba birlikte mi?	Evet	212 (91.8)	105 (95,5)
	Hayır	19 (8.2)	5 (4,5)
Öğrencinin çalışma durumu	Evet	10 (4.3)	6 (5,5)
	Hayır	221 (95.7)	104 (94,5)
Mesleğe isteyerek gelme	Evet	128 (55.4)	90 (81.8)
	Hayır	103 (45.6)	20 (18.2)
Kardeş sayısı	1-2	40 (17.4)	21 (19.1)
	3-4	101 (43.7)	54 (49.1)
	5-6	50 (21.7)	27 (24.5)
	7-8	26 (11.2)	5 (4.5)
	9 ve yukarı	14 (6.1)	3 (2.7)

Hemşirelik öğrencilerinin %59.3'inin öğrencilik hayatında herhangi bir etik problemle karşılaşmadıkları, etik problemle karşılaşanların ise %16.9'unun bu problemi çözemediklerini ifade ettikleri saptanırken, tıp öğrencilerinin %39.1'inin öğrencilik hayatında herhangi bir etik problemle karşılaşmadıkları, etik problemle karşılaşanların ise %19.1'inin bu problemi çözemediklerini ifade ettikleri saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin etik problemle karşılaşma ve çözüm yoluna yönelik özellikleri

Özellikler	Hemşirelik	Tıp
	n (%)	n (%)
Etik problemlerle karşılaşma		
Evet	94 (40.7)	43 (39.1)
Hayır	137 (59.3)	67 (60.9)
Çözüm yolu bulma		
Çözemedim	39 (16.9)	21 (19.1)
Kendi Başıma çözdüm	19 (8.2)	12 (10.9)
Yardım alarak çözdüm	36 (15.6)	10 (9.1)

Her iki grupta da öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük ($T_{\text{ıp}}=212.02\pm 29.34$; $Hemşirelik}=203.74\pm 30.62$) olduğu ancak tıp öğrencilerinin hemşirelik öğrencilerine göre eleştirel düşünme eğilimi puanlarının daha yüksek olduğu ve aralarında istatistiksel farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Öğrencilerin Ahlaki Etik Duyarlılık Ölçeği'nden aldıkları puanlara bakıldığında; ahlaki etik duyarlılıklarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir ($T_{\text{ıp}}=87.1\pm 24.26$; $Hemşirelik}=95.5\pm 23.92$). Ancak tıp fakültesi öğrencilerinin ahlaki etik duyarlılık ölçeğinden gerek toplam gerekse alt ölçeklerden aldıkları puanların hemşirelik öğrencilerine göre daha düşük olduğu aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Hemşirelik ve Tıp öğrencilerinin Ahlaki-Etik Duyarlılık ve California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması

Ölçekler	Tıp	Hemşirelik	t	p*
	Ort±SS	Ort±SS		
Ahlaki-Etik Duyarlılık Ölçeği ve alt boyutları				
Otonomi alt boyutu	19,44 ± 6,95	21,84 ± 6,93	-2.948	0.003
Yarar sağlama alt boyutu	11,87 ± 4,31	12,92 ± 4,46	-2.033	0.043
Bütüncül yaklaşım alt boyutu	13,09 ± 5,49	14,23 ± 5,3	-1.834	0.068
Çatışma alt boyutu	11,45 ± 4,13	11,92 ± 3,43	-1.104	0.270
Uygulama alt boyutu	12,05 ± 3,94	13,2 ± 4,07	-2.444	0.015
Oryantasyon alt boyutu	9,15 ± 4,8	10,18 ± 5,16	-1.755	0.080
Toplam ahlaki- etik duyarlılık	87,1 ± 24,26	95,5 ± 23,92	-2.886	0.004
California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ve alt boyutları				
Analitiklik alt boyutu	44,95 ± 8,64	43,31 ± 9	1.571	0.117
Açık fikirlilik alt boyutu	49,15 ± 10,49	47,2 ± 11,5	1.429	0.154
Meraklılık alt boyutu	38,26 ± 7,84	37,36 ± 8,67	0.907	0.365
Kendine güven alt boyutu	28,16 ± 5,59	27,64 ± 5,9	0.759	0.449
Doğruyu arama alt boyutu	24,59 ± 6,15	24 ± 6,72	0.749	0.454
Sistematiklik alt boyutu	24,28 ± 5,04	24,38 ± 5	-0.166	0.868
Toplam California eleştirel düşünme eğilimi	212,02 ± 29,34	203,74 ± 30,62	2.118	0.035

*Student t testi.

Hemşirelik öğrencilerinin ve tıp öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile etik duyarlılıkları arasında yapılan korelasyon analizi incelendiğinde; hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimi ile toplam etik duyarlılığı ($r=-0.205$, $p<0.001$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tıp öğrencilerinin ise toplam eleştirel düşünme eğilimi ile toplam etik duyarlılığı ($r=-0.201$, $p>0.001$) arasında negatif yönde anlamsız bir ilişki bulunmuştur. Eleştirel düşünme eğilimi yüksek olan hemşirelik öğrencilerinin daha iyi etik duyarlılığa sahip oldukları saptanırken, tıp öğrencilerinde eleştirel düşünme ile etik duyarlılık arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Toplam Ahlaki-Etik Duyarlılık ve Toplam California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği puan ortalamaları arasındaki ilişki

Ölçek	Toplam ahlaki- etik duyarlılık	
	r	p
Toplam California eleştirel düşünme eğilimi (hemşirelik öğrencileri)	-0.205	0.004
Toplam California eleştirel düşünme eğilimi (tıp öğrencileri)	-0.201	0.080

4. TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan hem hemşirelik hem de tıp öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olduğu ve ahlaki etik duyarlılıklarının ise orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Ancak tıp fakültesi öğrencilerinin ahlaki etik duyarlılık ölçeğinden gerek toplam gerekse alt ölçeklerden aldıkları puanların hemşirelik öğrencilerine göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Borhani ve arkadaşlarının (2016) yaptıkları çalışmada hemşirelik öğrencilerinin ahlaki etik duyarlılıklarının orta düzeyde, Ahn ve Yoem'in (2014) çalışmasında ise düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Karaca'nın (2018) hemşirelik öğrencileriyle, Aydın ve arkadaşlarının (2017) ebeklik öğrencileriyle, Dikmen'in (2013) yoğun bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerle yaptığı çalışmada katılımcıların ahlaki etik duyarlılıklarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılığının artırılması ve buna bağlı olarak etik sorunların farkına varma ve çözümünün bulunabilmesi için, mezun olmadan önce ve sonra etiğe ilişkin eğitim programlarının geliştirilmesi, konu anlatımlarının içine uygulama ve olgu sunumları dahil edilerek etik karar verme ve etik duyarlılık becerilerinin gelişimi desteklenebilir.

Çalışmamızda tıp öğrencilerinin hemşirelik öğrencilerine göre eleştirel düşünme eğilimi puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre tıp fakültesi öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin daha iyi olduğu söylenebilir. Hasanpour ve arkadaşlarının (2018), Çelik ve arkadaşlarının (2015), Karadağlı'nın (2016), Süt ve Demir'in (2016), Atay ve arkadaşlarının (2009) hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olduğu, Özdelikara ve

arkadaşlarının ve Küçükgüçlü ve arkadaşlarının (2011), Kanbay ve arkadaşlarının (2013) çalışmasında orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Çalışmalar arasındaki bu farklılığın öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ve eğitim programlarındaki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle hemşirelik eğitimi müfredat programlarına eleştirel düşünme ile ilgili konulara daha fazla yer verilmesi yararlı olacaktır.

Çalışmamızda tıp fakültesi öğrencilerinin ahlaki etik duyarlılık ölçeğinden gerek toplam gerekse alt ölçeklerden aldıkları puanların hemşirelik öğrencilerine göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre tıp fakültesi öğrencilerinin ahlaki etik duyarlılıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Yapılan bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin aksine, tıp fakültesi öğrencilerinin hastanelerdeki ilk yıllarında yüksek etik duyarlılığa sahip oldukları, bununla birlikte bu hassasiyetin zamanla azaldığı bildirilmiştir (Patenaude, 2003). Filizöz ve arkadaşlarının (2015) yaptıkları çalışmada hemşirelerin ahlaki ve etik duyarlılıklarının orta düzeyde olduğu, Öztürk ve arkadaşlarının (2009) yoğun bakım ünitelerinde çalışan hekim ve hemşirelerle yaptığı çalışmada, hekim ve hemşirelerin genel düzeyde ve başta yarar sağlama olmak üzere otonomi, bütüncül yaklaşım, uygulama ve oryantasyon boyutlarında etik duyarlılık gösterdiği saptanmıştır. Hemşirelerde ve diğer sağlık profesyonellerinde etik duyarlılığı artırmak için etik ve etikle ilgili olgu sunumlarının yapıldığı, eleştirel ve tartışmalı eğitimler düzenlenebilir.

5. SONUÇ

Her iki öğrenci grubunun da eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük, etik duyarlılıklarının ise orta düzeyde olduğu, ancak tıp öğrencilerinin hemşirelik öğrencilerine göre daha yüksek eleştirel düşünme eğilimine ve daha yüksek etik duyarlılığa sahip oldukları belirlenmiştir. Geleceğin hemşire ve hekim adaylarının meslek bilincinin farkında olmaları, kendi rollerini daha gerçekçi ve geniş açıdan algılamaları için müfredat programlarında etik ve eleştirel düşünme ile ilgili daha fazla yer verilmesi ve mezuniyet sonrası sürekli eğitim programlarının düzenlenmesi son derece önemlidir. Bu araştırmanın geçerliliğini test etmek için daha büyük örneklerde tekrarlanması ve farklı değişkenler ile test eden araştırmalar yapılarak hemşirelik literatürüne veri oluşturulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahn, S. H. & Yeom, H. A. (2014). Moral Sensitivity and Critical Thinking Disposition of Nursing Students in Korea. *International Journal of Nursing Practice* 20,482-489.
- Atay, S., Ekim, E., Gökkaya, S. & Sağım, E. (2009). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi* 39-46.
- Aydın, Y., Dikmen, A. & Kalkan, S. C. (2017). Ebelik Öğrencilerinin Hasta Bakım Uygulamalarında Etik Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Journal of Contemporary Medicine* 7(2):168-174.
- Borhani, F., Abbaszadeh, A. & Hoseinabadi-Farahani, M. J. (2016). Moral Sensitivity and its Dimensions in Iranian Nursing Students. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine* 9(19):1-7.
- Çelik, S., Yılmaz, F., Karataş, F., Al, B. & Karakaş, N. S. (2015). Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Etkileyen Faktörler. *HSP Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 2(1):74-85.
- Çetin, M. & Çimen, M. (2011). Assessing a Group of Physicians' Ethical Sensitivity in Turkey. *Iranian Journal of Public Health* 40(3):89-97.
- Dalcalı, B. K. & Şendir, M. (2016). Hemşirelerin Kişisel Değerleri ile Etik Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi* 24(1):1-9. Dikmen, Y. (2013). Yoğun Bakım Hemşirelerinde Etik Duyarlılığın İncelenmesi. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi* 2(1):1-7.
- Facione, P. A. (1990). Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction (Executive Summary "The Delphi Report"). *ERIC Document*. 315-423.
- Filizöz, B., Mesci, G., Aşçı, A. & Bağcıvan E. (2015). Hemşirelerde etik duyarlılık: Sivas ili merkez kamu hastanelerinde bir araştırma. *İş Ahlakı Dergisi* 8(1):47-66.
- Gül, Ş., Aşiret, G. D, Kahraman, B. B., Devrez, N. & Büken, N. Ö. (2013). Etik Dersi Alan ve Almayan Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Karar Verebilme Düzeylerinin İncelenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi* 23-31.

- Hasanpour, M., Bagheri, M. & Ghaedi Heidari, F. (2018). The Relationship between Emotional Intelligence and Critical Thinking Skills in Iranian Nursing Students. *Medical Journal The Islamic Republic Iran* 1:32:40.
- Kanbay, Y., Aslan, Ö., Işık, E. & Kılıç, N. (2013). Hemşirelik Lisans Öğrencilerinin Problem Çözme ve Eleştirel Düşünme Becerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 3(3):244-251.
- Karaca, T. (2018). Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Duyarlılıklarının İncelenmesi. *HSP Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 5(1):24-30.
- Karadağlı, F. (2016). Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi* 5(3):123-128.
- Kökdemir, D. (2003). *Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Küçükgüçlü, Ö. & Kanbay, Y. (2011). Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Klinik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 14(3):21-25.
- Lutzen, K., Johansson, A. & Nordström, G. (2000). Moral Sensitivity: Some Differences between Nurses and Physicians. *Nursing Ethics* 7:520-530.
- Nejadsarvari, N., Abbasi, M., Borhani, F., Ebrahimi, A., Rasooli, H., Motamedi, M. H. K., Kiani, M. & Bazmi S. (2015). Relationship of Moral Sensitivity and Distress among Physicians. *Trauma Monthly* 20(2):21-26.
- Öztürk, H., Hindistan, S., Kasım, S. & Candaş, B. (2009). Yoğun Bakım Ünitelerinde Hekim ve Hemşirelerin Etik Duyarlılığı. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi* 13(2):77-84.
- Öztürk, N. & Ulusoy, H. (2008). Lisans ve Yüksek Lisans Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri ve Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi* 1(1):15-25.
- Özdelikara, A., Bingöl, G. & Görgeç, Ö. (2012). Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Bunu Etkileyen Faktörler. *İ. Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi* 20(3):219-226.
- Patenaude, J., Niyonsenga, T. & Fafard, D. (2003). Changes in Students' Moral Development During Medical School: A Cohort Study. *Canadian Medical Association Journal* 168:840-844.
- Salar, A. R., Zare, S. & Sharifzadeh, E. (2016). The Survey of Nursing Students' Ethical Sensitivity. *Biology and Medicine* 8(5):1-4.
- Süt, H. K. & Demir, N. G. (2016). Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilim Düzeyleri ve Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1(2):58-76.
- Tosun, H. (2005). *Sağlık uygulamalarında deneyimlenen etik ikilemlere karşı hekim ve hemşirelerin duyarlılıklarının belirlenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.